

Karolina Stanilewicz

STRZEMIŃSKI ACADEMY OF ART ŁÓDŹ

The role of monastic embroidery workshops in the formation of the early modern Polish embroidery

The aim of this article is to outline the present state of research and problems concerning the early modern Polish embroidery and the role of monastic workshops in its formation.

Embroidery is an art form which is very difficult to study due to the absence of well-designed methods, scattered artefact material and a scarcity of source mentions that would enable researchers to link performances to specific workshops. Relatively the easiest task is to determine the time when a particular embroidery was created. Meanwhile, our knowledge of past workshops is very limited. What we do know is that since the Middle Ages there had been a division into professional embroidery, practised by craft guilds, and amateur embroidery, which developed in courts and private households. Articles created in monasteries are classified in the latter group. Very scant literature of the subject emphasises mostly the role of professional embroiderers, who created elaborate, top quality works commissioned by wealthy customers and who competed with monastic workshops in the production of liturgical vestments. A serious challenge for contemporary researchers is to decide which extant paraments found in church and museum collections were made in monastic workshops and which were commissioned to professional embroiderers.

A small number of vestments, considered the work of monastic workshops, have received only cursory attention in literature.¹ We are in possession of con-

¹ They are mentioned in publications which outline selected subjects connected with Polish artistic textiles, cf. E. Swieykowski, *Zarys artystycznego rozwoju tkactwa i haftarstwa. Objasniony zabytkami Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków 1906, p. 121–126, 178–184; T. Mańkowski, *Polskie tkaniny i hafty XVI-XVIII w.*, Wrocław 1954, p. 18–27; M. Taszycka, M. Rychlewska, *Hafciar-*

clusive evidence that in the Republic of Poland paraments were embroidered by Visitation Sisters in Warsaw² and Krakow,³ Krakow Poor Clares,⁴ Bernardine Sisters,⁵ Norbertines⁶ and Carmelite nuns,⁷ as well as the Benedictine Sisters of the Blessed Sacrament in Warsaw⁸ and Lviv,⁹ Bridgettines in Grodno¹⁰ and Sisters of the Third Order in Mienia.¹¹ One should note that medieval and early

stwo, [in:] *Zarys historii włókiennictwa na ziemiach polskich do końca XVIII wieku*, red. J. Kamińska, I. Turnau, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966, p. 247–276, 548–562; I. Turnau, *Historia europejskiego włókiennictwa odzieżowego od XIII do XVIII w.*, Wrocław 1987, p. 215–235; J. Chruszczyńska, E. Orlińska-Mianowska, *Tkaniny dekoracyjne. Przewodnik dla kolekcjonerów*, Warszawa 2009, p. 292–311.

² Cf. M. Piwocka, *Aparat Królewski – zespół szat liturgicznych z klasztoru ss. Wizytek w Warszawie*, „Folia Historiae Artium” 21 (1985), p. 89–133; G. Ławniczak, *Motywy kwiatowe na paramentach haftowanych z kościoła sióstr wizytek w Warszawie jako nośnik wpływów francuskiej kultury artystycznej w połowie XVII wieku*, [in:] *Sztuka a natura. Materiały XXXVIII Sesji Naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki przeprowadzonej 23–25 listopada 1989 roku w Katowicach*, Oddział Górnośląski Stowarzyszenia Historyków Sztuki, red. E. Chojecka, Katowice 1991, p. 163–190; *Varsavia Sacra. Skarby kościołów Warszawy*, exhibition catalogue, Muzeum Archidiecezji Warszawskiej, red. K. Burek, A. Przekaziński, Warszawa 1996, item 130, 130a (oprac. N. Zawisza), p. 222–223, 274–275.

³ Cf. *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa*, exhibition catalogue, Zamek Królewski na Wawelu, 05.–07.2000, Muzeum Katedralne na Wawelu, 05.–09.2000, t. 2: *Skarby Archidiecezji Krakowskiej*, red. J. A. Nowobilski, Kraków 2000, item 222, p. 225–226, fig. 636; *Skarby krakowskich wizytek. Katalog. Wystawa z okazji Jubileuszu 400-lecia założenia Zakonu Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny oraz fundacji klasztoru sióstr wizytek w Krakowie*, Muzeum Narodowe w Krakowie. Pałac Biskupa Erazma Ciołka, 06.–09.2010, red. A. Włodarek, Kraków 2010, item VII/25, VII/26, VII/31, VII/43, p. 248–250, 254, 273–274.

⁴ Cf. J. Samek, *Polskie rzemiosło artystyczne. Czasy nowożytne*, Warszawa 1984, p. 299–300; *Pax et bonum. Skarby klarysek krakowskich*, exhibition catalogue, Arsenał Muzeum Czartoryskich, 09.–10.1999, red. A. Włodarek, Kraków 1999, p. 136–180.

⁵ Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII–XVIII wieku*, Warszawa 1996, p. 127.

⁶ Cf. J. Daranowska-Łukaszewska, *O zabytkowych tkaninach i haftach w kościołach i klasztorach krakowskich*, [in:] *Haftowane szaty liturgiczne a tradycja Kościoła. Teksty referatów wygłoszonych podczas sesji naukowej. 8 czerwca, Kraków*, Kraków 2005, p. 31–33, photograph 1–10.

⁷ Cf. *Wawel 1000–2000...*, op. cit., t. 2, item II/210, p. 218–219, fig. 640; J. Chruszczyńska, E. Orlińska-Mianowska, *Tkaniny...*, op. cit., p. 306; *Mam ja skarb mam [...] Cztery wieki Karmelitanek Bosych w Polsce*, exhibition catalogue, Muzeum Archeologiczne w Krakowie, 05.–09.2012, red. J. Daranowska-Łukaszewska, Kraków 2012.

⁸ Cf. I. M. Walicka, *Kościół i klasztor Sakramentek w Warszawie. Pomnik zwycięstwa pod Wiedniem*, Warszawa 1988, p. 90–92.

⁹ Cf. J. Chruszczyńska, E. Orlińska-Mianowska, *Tkaniny...*, op. cit., p. 306.

¹⁰ Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 127.

¹¹ Cf. *U tronu Królowej Polski. Jasna Góra w dziejach kultury i duchowości polskiej*, exhibition catalogue, Zamek Królewski w Warszawie, 15.12.2006 – 11.03.2007, red. P. Mrozowski, Warsza-

modern monastic embroideries from the area of the former Royal Prussia were among better recognised and discussed ones. They are also characterised by a very high level of artistry.¹² The oldest of them originate from a monastic workshop at Gdańsk Bridgettines' and due to the location in which they were stored they are described in publications of the National Museum in Gdańsk.¹³ Embroideries originating from Pomeranian monasteries of Benedictine Sisters of the Chełmno Congregation became the subject of studies by Magdalena Śniegulska-Gomuła.¹⁴ The Żarnowiec embroideries had previously been discussed in a very significant article by Maria Szczypkówna.¹⁵ The embroidery legacy of Catherine Sisters has recently become the focus of studies by Małgorzata Okulicz. Okulicz's research lead to the identification of a number of embroidery works by nuns from Orneta, Lidzbark Warmiński, Reszel and Braniewo in churches of the Warmia region.¹⁶ Embroideries by Norbertines from Żukowo, which bear many analogies to the output of the Benedictine Sisters workshop in Żarnowiec, became the subject

wa 2006, item 91 (oprac. J. Golonka, J. Żmudziński), p. 246–249; J. Chruszczyńska, E. Orlińska-Mianowska, *Tkaniny...*, op. cit., p. 306.

¹² Cf. A. Bochnak, K. Buczkowski, *Rzemiosło artystyczne w Polsce*, Warszawa 1971, p. 60; J. Samek, *Polskie rzemiosło...*, op. cit., p. 185–187.

¹³ Cf. *Polskie hafty średniowieczne*, exhibition catalogue, Muzeum Narodowe w Krakowie, 05.–06.1967, red. M. Gutkowska-Rychlewska, M. Taszycka, Kraków 1967, p. 12–13; M. Żelewska, *Ornat z gdańskiego warsztatu brygidek*, Gdańsk 1989; *Klejnot w koronie Rzeczypospolitej. Sztuka zdobnicza Prus Królewskich. Wystawa w 540. Rocznicę podpisania Pokoju Toruńskiego*, exhibition catalogue, Muzeum Narodowe w Gdańsku, 12.2006 – 02.2007, t. 2: *Katalog*, red. E. Pękała, Gdańsk 2006, item VI.1–VI.6, p. 356–361 and VI.18, p. 369.

¹⁴ Cf. M. Śniegulska-Gomuła, *Zabytki hafciarstwa z warsztatów klasztornych Panien Benedyktynek Kongregacji Chełmińskiej od 1579 roku do końca XVIII stulecia*, a doctoral dissertation under the supervision of prof. dr hab. J. Poklewski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2006; M. Śniegulska-Gomuła, *Haftowane paramenty z pomorskich klasztorów Panien Benedyktynek Kongregacji Chełmińskiej*, [in:] *Rzemiosło artystyczne w Prusach Królewskich*, red. J. Kriegseisen, Gdańsk 2009, p. 186–199, fig. 1–14; M. Śniegulska-Gomuła, *Zabytki hafciarstwa z warsztatów klasztornych Panien Benedyktynek Kongregacji Chełmińskiej od 1579 roku do końca XVIII stulecia*, [in:] *Tekstylija w zbiorach sakralnych. Inwentaryzacja-konserwacja-przechowywanie*, red. H. Hryszko, A. Kwaśnik-Gliwińska, M. Stachurska, Warszawa 2013, p. 386–392.

¹⁵ Cf. M. Szczypkówna, *Hafty żarnowieckie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Historia Sztuki” (1960) z. 2, p. 159–227.

¹⁶ The paraments were displayed at an exhibition, accompanied by a brief catalogue: *Bł. Regina Protmann (1552–1613) i jej dzieło. Wkład siostr Katarzynek w dziedzictwo kulturowe Warmii. Wystawa z okazji 400. rocznicy śmierci Reginy Protmann, założycielki Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*, exhibition catalogue, Muzeum Warmii i Mazur, 18.05. – 18.08.2013, tekst M. Okulicz, Olsztyn 2013, p. 5, 10, fig. 1, 7, 23–34.

of an important publication by Barbara Kaźmierska-Latzke.¹⁷ Moreover, there are reasons to assume that the art of embroidery flourished outside Lesser Poland, Eastern Borderlands, Warsaw and the former Royal Prussia, also in Greater Poland – in workshops of Cistercian Sisters in Owińska i Ołobok.¹⁸

Most monastic embroiderers remain anonymous, only some of them are known by their names and surnames referred to in the sources – e.g. Warsaw Sister of the Blessed Sacrament Maria Benedykta de Lega (1689–1732),¹⁹ Żukowo Norbertine Marianna Hutten-Czapska (1670–1735),²⁰ or Krakow Bernardine sister Eufrozyna Szeligowska (deceased in 1779)²¹ – or embroidered on the work – as in the case of Anna Hynkówna (deceased in 1693)²² or an unidentified nun under the name Anna Barbara Orlicz (ca. 1683).²³

Studies on the art of monastic embroidery in the early modern period should not narrow down their scope to female convents, since monks also had considerable achievements in the field.²⁴ Among embroidered paraments surviving to this day in Poland, we find works signed by or attributed to monks and priests, e.g. a pearl accessory attributed to Pauline father Makary Szytyftowski (ca. 1720–1730)²⁵ or a chasuble from St. Anne's in Warsaw made by father Franciszek Winderlich (ca. 1750).²⁶ The above problem calls for a separate discussion;

¹⁷ Cf. B. Kaźmierska-Latzke, *Hafty, tkaniny jedwabne, płótna lniane drukowane ze skarbca w Żukowie*, „Centralne Muzeum Włókiennictwa” (1976), p. 47–110.

¹⁸ Cf. J. Samek, *Polskie rzemiosło...*, op. cit., p. 301; E. Andrzejewska, *Szaty liturgiczne z kolegiaty pw. Wniebowzięcia NMP w Kaliszu na tle polskiej paramentyki XVII-XVIII w.*, a doctoral dissertation under the supervision of prof. dr hab. A. Sieradzka, Uniwersytet Warszawski, 2008, p. 348.

¹⁹ Cf. I. M. Walicka, *Kościół i klasztor Sakramentek...*, op. cit., p. 92, fig. 202; *Varsavia Sacra...*, op. cit., item 119 (oprac. N. Zawisza), p. 211, 271–272.

²⁰ Cf. B. Kaźmierska-Latzke, *Hafty, tkaniny...*, op. cit., p. 48.

²¹ Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 127.

²² Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 127; J. Daranowska-Łukaszewska, *O zabytkowych tkaninach i haftach...*, op. cit., p. 33, photograph 9, 10.

²³ Cf. J. Chruszczyńska, E. Orlińska-Mianowska, *Tkaniny...*, op. cit., p. 304.

²⁴ The beginnings of embroidery in Christian culture date back to the Benedictine order. Cf. L. Żarnowiecki, *Historia i technika haftarstwa kościelnego*, Warszawa 1902, p. 21. Among more interesting findings one should perhaps mention a Jesuit monastic embroidery workshop set up in the 1630s in Cologne. Cf. K. Stolleis, *Messgewänder aus deutschen Kirchenschätzen vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Form und Material*, Regensburg 2001, p. 32.

²⁵ Cf. *U tronu...*, op. cit., item 90 (oprac. M. Piwocka, D. Nowacki), p. 242–245.

²⁶ Among Polish Jesuits there was a greater number of embroiderers mentioned in sources. Cf. J. Poplatek, J. Paszenda, *Słownik jezuitów artystów*, Kraków 1972, p. 80, 180–181; *Varsavia Sacra...*, op. cit., item 131 (oprac. N. Zawisza), p. 224, 275.

my deliberations will be limited to the more researched subject of embroidery in female orders.

Sewing and decorating paraments was, aside from prayer, one of the permanent duties in female orders, with some nuns attaining high levels of specialisation.²⁷ This was the case with Bridgettines, for whom embroidery was prescribed in the rules of the order.²⁸ Needlecraft also ranked among top priority activities in the Convent of the Sisters of St. Catherine in Braniewo, to which the Gdańsk Bridgettines arrived in 1577.²⁹ The importance of the craft among day-to-day duties of the Benedictine nuns in the Chełmno congregation is visible not only in their monastic rule but also in entries mentioning completed “church works” in the chronicle at the beginning of each year.³⁰ How highly valued were such skills in monasteries is proved by the example of lay sister Anna Hynkówna, whose achievements in needlecraft allowed her to be promoted to the primary choir amongst the Zwierzyniec Norbertines.³¹

Most embroideries made by nuns were destined for churches adjacent to monasteries, although we have many reasons to believe that embroiderers also performed works commissioned by external customers, mainly for male orders and high-rank priests.³² Obviously, it is much harder to indicate such works; currently we have only a small number of documented examples. The most reliably recorded workshop embroideries are invariably items preserved *in situ*, but even they sometimes raise doubts. For St. Johns’ Church in Toruń, under the auspices of Jesuits, many embroideries were made by Benedictine sisters of the Chełmno congregation.³³ Churches of Warmia were supplied with paraments embroidered by Catherine sisters. Exceptional among such items are chasubles from Reszel (ca. 1700 and 1729) donated for pastoral work and a set of liturgical

²⁷ Cf. A. Bochnak, K. Buczkowski, *Rzemiosło...*, op. cit., p. 60; M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 126.

²⁸ Cf. *Polskie hafty...*, op. cit., p. 8.

²⁹ Cf. M. Okulicz, *Antependia z zamkowej kaplicy św. Katarzyny. Przebieg prac konserwatorskich przy antependiach w ołtarzach Świętego Krzyża i św. Jerzego*, [in:] *Kaplica na zamku w Lidzbarku Warmińskim. Dzieje. Architektura. Fundacje artystyczne. Konserwacja i restauracja*, red. A. Rzempełuch, Olsztyn 2010, p. 105.

³⁰ Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 126; M. Śniegulska-Gomuła, *Zabytki haftarstwa...*, op. cit., p. 211.

³¹ Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 127.

³² Cf. A. Bochnak, K. Buczkowski, *Rzemiosło...*, op. cit., p. 60.

³³ Cf. M. Śniegulska-Gomuła, *Haftowane paramenty...*, op. cit., p. 187.

vestments bequeathed by Krzysztof Andrzej Szembek, Bishop of Warmia to the Frombork Cathedral (1740–1743) (fig. 1).³⁴

There is also available evidence that nuns performed paid embroidery work commissioned by lay customers.³⁵ To quote a 1624 letter from a French Visitation Sister from Warsaw to her compatriot: “The local noblewomen take delight in lavish attire, so they order various delicate work from nuns and pay them well.”³⁶ We also know that the works of Maria Benedykta de Lega (1689–1732), a Warsaw Sister of the Blessed Sacrament, were sold to finance the needs of the convent.³⁷ Also, Catherine sisters, for whom sewing, embroidery and mending liturgical vestments constituted a major source of money, could derive income from making embroideries and fabrics for lay use; sources suggest that they made bonnets worn by women in Warmia.³⁸

Although in the 16th century monastic embroidery workshops played a secondary role to professional ones, their significance rose in the 17th century. The tendency grew in the next century, when amateur (monastic and home) embroidery become common.³⁹ It would not be an exaggeration to say that in the 18th century embroidery works were performed nearly in every monastery. However, the quality of the art was very diverse, from works of a very high artistic merit (fig. 2) to poor and inept items (fig. 3).

Embroideries made in monasteries reflect general stylistic tendencies prevalent in craft of respective periods, although they are of a more conservative character. This conservatism was manifested the strongest in the 18th century, particularly in the extended duration of the rococo ornament, but also in recurring past themes (fig. 4).⁴⁰ Patterns to be embroidered were rarely prepared by monastic

³⁴ It is also known that in 1718 the Catherine Sisters mended a black set of robes presented to the Frombork Cathedral by Cardinal Michał Stefan Radziejowski in 1680. Cf. M. Okulicz, *In gloriam et decorem. Dawne szaty i tkaniny liturgiczne z diecezji warmińskiej*, exhibition catalogue, Muzeum Warmii i Mazur, Olsztyn 1999, p. 10, 67, fig. 14–16; M. Okulicz, *Antependia...*, op. cit., p. 105–106; *Bł. Regina Protmann...*, p. 5, 10, fig. 1, 25, 34.

³⁵ As noted by sister Małgorzata Borkowska, this was forbidden in some orders. Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 128.

³⁶ J. Kołaczkowski, *Wiadomości dotyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce*, Krakow 1888, p. 203.

³⁷ Cf. I. M. Walicka, *Kościół i klasztor Sakramentek...*, op. cit., p. 92.

³⁸ Cf. M. Okulicz, *Antependia...*, op. cit., p. 104–105.

³⁹ Cf. T. Mańkowski, *Polskie tkaniny...*, op. cit., p. 143; J. Samek, *Polskie rzemiosło...*, op. cit., p. 179, 297; J. Chruszczyńska, E. Orlińska-Mianowska, *Tkaniny...*, op. cit., p. 300, 305, 308.

⁴⁰ Cf. T. Mańkowski, *Polskie tkaniny...*, op. cit., p. 144; B. Kaźmierska-Latzke, *Hafty, tkaniny jedwabne...*, op. cit., p. 57–58; K. Stolleis, *Messgewänder...*, op. cit., p. 38.

embroiderers;⁴¹ more often – and we do find increasing evidence to support such claim – they used the services of guild masters.⁴² Many sources indicate that they also shared tried and tested patterns. Networking among nuns must have been conducive to spreading a certain repertoire of themes, perhaps even ornament drawings were exchanged.⁴³ This is confirmed by similarities between many surviving embroideries in different regions of Poland and monasteries of various congregations.⁴⁴

Monastic workshops had to make use of pattern books that had been brought to the Republic of Poland, and since the 17th century were inspired by botanical atlases published in large numbers.⁴⁵ Such influences are manifested in embroideries by Visitation Sisters, in which a very naturalistic approach to themes indicates drawing inspiration from French designs.⁴⁶ Connections with French embroideries can also be found in works by other congregations, e.g. on paraments made by the Warmia Catherine Sisters.⁴⁷ Western designs could also have reached Polish monasteries together with foreigners which joined the order.⁴⁸ An important fact is that Polish monasteries had their branches in other West European countries.⁴⁹

⁴¹ A well-known example of a Poznań Benedictine sister Joanna Jaskólska (deceased 1656). Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 127.

⁴² Information on this subject can be found in the Nieśwież Benedictine sisters' accounting book of 1746. Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 127. It is also assumed that the Warsaw Visitation Sisters collaborated with lay persons in making embroideries. Cf. G. Ławniczak, *Motywy kwiatowe...*, op. cit., p. 163–164.

⁴³ Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 127; M. Śniegulska-Gomuła, *Haftowane paramenty...*, op. cit., p. 197.

⁴⁴ A perfect example could be the similarity of the sides of the chasuble from St. Johns' Church in Toruń (Benedictine sisters' monastic workshop in Toruń, ca. mid-17th century) to the decoration of the sides of the chasuble sewn by the Poor Clares in Krakow (Poor Clares' monastic workshop, 1642). Cf. *Pax et bonum...*, op. cit., item v1/7 (oprac. J. Daranowska-Łukaszewska), p. 143–144; M. Śniegulska-Gomuła, *Haftowane paramenty...*, op. cit., p. 189, fig. 3.

⁴⁵ On pattern books and their role cf. I. Turnau, *Historia europejskiego włókiennictwa...*, op. cit., p. 223; M. Śniegulska-Gomuła, *Haftowane paramenty...*, op. cit., p. 197; J. Chruszczyńska, E. Orlińska-Mianowska, *Tkaniny...*, op. cit., p. 301.

⁴⁶ This was convincingly proved in an article by Grażyna Ławniczak. Cf. G. Ławniczak, *Motywy kwiatowe...*, op. cit., p. 190.

⁴⁷ A chasuble from Święta Lipka, founded according to tradition by Maria Leszczyńska (1723) could be the best example of such connections. Cf. M. Okulicz, *In gloriam...*, op. cit., p. 67, fig. 13.

⁴⁸ 18th century sources mention French, Austrian and German nuns. Cf. M. Borkowska, *Życie codzienne...*, op. cit., p. 24.

⁴⁹ For this reason e.g. Norbert Zawisza in an analysis of embroidery works by Visitation Sisters also took into account the connections between the Polish and English embroidery. Cf. *Varavia Sacra...*, op. cit., item 130, 130a (oprac. N. Zawisza), p. 222–223, 274–275.

Apart from the already mentioned sources of inspiration in embroideries created in monastic workshops one should also name fabric designs. Examples of repetition of patterns present in Italian and French silks from the 17th and 18th century can be seen in paraments made by Benedictine Sisters of the Chełmno congregation⁵⁰ or the cope founded by Bishop Tomasz Ujejski in the Holy Cross Church in Braniewo (1677), which can be linked to Catherine Sisters.⁵¹

In spite of clear inspirations by Western European embroidery and fabric patterns, most Polish embroideries, including monastic ones, are characterised by radical stylization of plant and floral themes (fig. 5). Their decorative manner and a certain charming naivety are their distinctive features. The works are also clearly influenced by eastern ornaments. Such characteristics are typical of the early modern Polish taste.

Although monastic workshops showed considerable skills in reproducing plant and floral themes, one may notice clumsiness in less frequently appearing human figures, mostly in terms of drawing, but often also in needlecraft.⁵² A peculiar primitivism coupled with the authenticity of such images attracts attention and leaves the recipient amazed and full of admiration (fig. 6). The works that stands out are liturgical vestments decorated with elaborate symbolic images, explained by means of inscriptions.⁵³ The most interesting example of such artefact, a unique theological lecture, is an ensemble of canon Michał Krassowski (before 1725) from the Pauline treasury in Jasna Góra. It was made by Sisters of the Third Order in Mienia (Podlasie) working under the supervision of prioress Marianna Czermińska.⁵⁴ Similar embroideries of didactic character are preserved also in Krakow monasteries of Discalced Carmelite Sisters and Poor

⁵⁰ Cf. M. Śniegulska-Gomuła, *Haftowane paramenty...*, op. cit., p. 190–191, 196–197; M. Śniegulska-Gomuła, *Zabytki hafciarstwa...*, op. cit., p. 212–213.

⁵¹ Cf. M. Okulicz, *In gloriam...*, op. cit., p. 9, 64–65, fig. 5.

⁵² Examples are provided in certain publications. Cf. M. Przeździecka, *Rodzajowe sceny religijne w XVII-wiecznych haftach pomorskich*, „Biuletyn Historii Sztuki” 23 (1961) nr 4, p. 340–354; J. Samek, *Polskie rzemiosło...*, op. cit., p. 187, 304; M. Śniegulska-Gomuła, *Haftowane paramenty...*, op. cit., p. 199.

⁵³ Embroidered paraments of complex theological programmes had a special role in West European sacred art of the 17th. Such works were made e.g. by a Würzburg lay clergyman Jacob Sebereth, active as embroiderer in Vienna in the years 1750–1765. Cf. K. Stolleis, *Messgewänder...*, op. cit., p. 38.

⁵⁴ Cf. *U tronu...*, op. cit., item 91 (oprac. J. Golonka, J. Żmudziński), p. 246–249.

Clares;⁵⁵ we know an interesting chasuble containing an image of the Crucifixion and quotes from *Songs of Songs* from the Żarnowiec Benedictine Sisters' workshop (1667).⁵⁶ An exceptional value of such artefacts, as noted by remarkable researcher Stanisława Gomuła, is that, despite their provincial character, they contain a message and a strong emotional charge normally lacking in the case of works of handicraft.⁵⁷

It transpires that a body of interesting material survived, waiting for insightful analysis but, first and foremost, to be catalogued. With certain circumspection we may assume that detailed research on embroidered paraments of documented monastic origin may allow us – by comparative studies – to link a greater number of artefacts to specific workshops. This will clearly be not an easy task, for embroidery does not require a high level of skills, is a technique fairly easy to copy and similar technical solutions and patterns may be found on artefacts from various centres and environments. However, the attempt is worth making, as some unique character of individual workshops in terms of performance and repertoire of themes are noticeable.

Today it will be difficult to determine the significance of monastic embroidery workshops in the early modern period. At this stage of research it appears that they had a major impact on the embroidery in the Republic of Poland and played a role in shaping a certain style and taste together with craft workshops. Thus they should be credited with popularizing embroidery skills among aristocratic and bourgeois daughters.⁵⁸ Baroque and rococo ornamentation, consistently promoted by the workshops until late 18th century, survived in folk art. It seems that the work of the Żarnowiec Benedictine Sisters and Żukowo Norbertines, which influenced the Kashubian culture, played an important part in the process. This problem, however, requires separate discussion.

⁵⁵ Cf. S. Gomuła, *Symbolika motywów starotestamentowych w barokowych haftach polskich*, „Roczniki Humanistyczne” 38 (1990) z. 4, p. 73.

⁵⁶ In the treasury of Żarnowiec Benedictines a chasuble from the early 18th century was found, replicating the iconography of a lost artefact. Cf. B. Szyber, *Muzeum Diecezjalne w Pelplinie i Muzeum Narodowe w Gdańsku – zbiór paramentów katedralnych – wspólne poszukiwania zaginionych śladów*, [in:] *Tekstylnia w zbiorach...*, op. cit., p. 144, fig. 4; p. 369.

⁵⁷ Cf. S. Gomuła, *Symbolika motywów...*, op. cit., p. 73.

⁵⁸ Cf. B. Kaźmierska-Latzke, *Hafty, tkaniny jedwabne...*, op. cit., p. 47–51; M. Śniegulska-Gomuła, *Haftowane paramenty...*, op. cit., p. 186; M. Okulicz, *Antependia...*, op. cit., p. 105; M. Borkowska, *Panny siostry w świecie sarmackim*, Warszawa 2002, p. 82, 84–86.

Bibliography

- Bł. Regina Protmann (1552–1613) i jej dzieło. *Wkład sióstr Katarzynek w dziedzictwo kulturowe Warmii. Wystawa z okazji 400. rocznicy śmierci Reginy Protmann, założycielki Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*, exhibition catalogue, Muzeum Warmii i Mazur, 18.05.–18.08.2013, tekst M. Okulicz, Olsztyn 2013.
- Bochnak A., Buczkowski K., *Rzemiosło artystyczne w Polsce*, Warszawa 1971.
- Borkowska M., *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII–XVIII wieku*, Warszawa 1996.
- Borkowska M., *Panny siostry w świecie sarmackim*, Warszawa 2002.
- Chruszczyńska J., Orlińska-Mianowska E., *Tkaniny dekoracyjne. Przewodnik dla kolekcjonerów*, Warszawa 2009.
- Daranowska-Łukaszewska J., *O zabytkowych tkaninach i haftach w kościołach i klasztorach krakowskich*, [in:] *Haftowane szaty liturgiczne a tradycja Kościoła. Teksty referatów wygłoszonych podczas sesji naukowej. 8 czerwca, Kraków*, Kraków 2005, p. 27–33.
- Gomuła S., *Symbolika motywów starotestamentowych w barokowych haftach polskich*, „Roczniki Humanistyczne” 38 (1990) z. 4, p. 71–98.
- Każmierska-Latzke B., *Hafty, tkaniny jedwabne, płótna lniane drukowane ze skarbcia w Żukowie*, „Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi” (1976), p. 47–110.
- Klejnot w koronie Rzeczypospolitej. Sztuka zdobnicza Prus Królewskich. Wystawa w 540. Rocznicę podpisania Pokoju Toruńskiego*, exhibition catalogue, Muzeum Narodowe w Gdańsku, 12.2006–02.2007, Gdańsk 2006.
- Kołaczkowski J., *Wiadomości dotyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce*, Kraków 1888.
- Ławniczak G., *Motywy kwiatowe na paramentach haftowanych z kościoła sióstr wizytek w Warszawie jako nośnik wpływów francuskiej kultury artystycznej w połowie XVII wieku*, [in:] *Sztuka a natura. Materiały XXXVIII Sesji Naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki przeprowadzonej 23–25 listopada 1989 roku w Katowicach*, Oddział Górnośląski Stowarzyszenia Historyków Sztuki, red. E. Chojecka, Katowice 1991, p. 163–190.
- Mam ja skarb mam [...] Cztery wieki Karmelitanek Bosych w Polsce*, exhibition catalogue, Muzeum Archeologiczne w Krakowie, 05.–09.2012, red. J. Daranowska-Łukaszewska, Kraków 2012.
- Mańkowski T., *Polskie tkaniny i hafty XVI–XVIII w.*, Wrocław 1954.
- Okulicz M., *In gloriam et decorem. Dawne szaty i tkaniny liturgiczne z diecezji warmińskiej*, exhibition catalogue, Muzeum Warmii i Mazur, Olsztyn 1999.
- Okulicz M., *Antependia z zamkowej kaplicy św. Katarzyny. Przebieg prac konserwatorskich przy antependiach w ołtarzach Świętego Krzyża i św. Jerzego*, [in:] *Kaplica na zamku w Lidzbarku Warmińskim. Dzieje. Architektura. Fundacje artystyczne. Konserwacja i restauracja*, red. A. Rzempoluch, Olsztyn 2010.

- Pax et bonum. Skarby klarysek krakowskich*, exhibition catalogue, Arsenal Muzeum Czartoryskich, 09.–10.1999, red. A. Włodarek, Kraków 1999.
- Piwocka M., *Aparat Królewski – zespół szat liturgicznych z klasztoru ss. Wizytek w Warszawie*, „Folia Historiae Artium” 21 (1985), p. 89–133.
- Polskie hafty średniowieczne*, exhibition catalogue, Muzeum Narodowe w Krakowie, 05.–06.1967, red. M. Gutkowska-Rychlewska, M. Taszycka, Kraków 1967.
- Poplatek J., Paszenda J., *Słownik jezuitów artystów*, Kraków 1972.
- Przeździecka M., *Rodzajowe sceny religijne w xvii-wiecznych haftach pomorskich*, „Biuletyn Historii Sztuki” 23 (1961) nr 4, p. 340–354.
- Samek J., *Polskie rzemiosło artystyczne. Czasy nowożytne*, Warszawa 1984.
- Skarby krakowskich wizytek. Katalog. Wystawa z okazji Jubileuszu 400-lecia założenia Zakonu Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny oraz fundacji klasztoru sióstr wizytek w Krakowie*, Muzeum Narodowe w Krakowie. Pałac Biskupa Erazma Ciołka, 06.–09.2010, red. A. Włodarek, Kraków 2010.
- Stolleis K., *Messgewänder aus deutschen Kirchenschätzen vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Form und Material*, Regensburg 2001.
- Swieykowski E., *Zarys artystycznego rozwoju tkactwa i haftarstwa. Objasniony zabytkami Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków 1906.
- Szczyrkówna M., *Hafty żarnowieckie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Historia Sztuki” (1960) z. 2, p. 159–227.
- Sztyber B., *Muzeum Diecezjalne w Pelplinie i Muzeum Narodowe w Gdańsku – zbiór paramentów katedralnych – wspólne poszukiwania zaginionych śladów*, [in:] *Tekstylija w zbiorach sakralnych. Inwentaryzacja – konserwacja – przechowywanie*, red. H. Hryszko, A. Kwaśnik-Gliwińska, M. Stachurska, Warszawa 2013, p. 138–144.
- Śniegulska-Gomuła M., *Haftowane paramenty z pomorskich klasztorów Panien Benedyktynek Kongregacji Chełmińskiej*, [in:] *Rzemiosło artystyczne w Prusach Królewskich*, red. J. Kriegseisen, Gdańsk 2009, p. 186–199, fig. 1–14.
- Śniegulska-Gomuła M., *Zabytki hafciarstwa z warsztatów klasztornych Panien Benedyktynek Kongregacji Chełmińskiej od 1579 roku do końca xviii stulecia*, [in:] *Tekstylija w zbiorach sakralnych. Inwentaryzacja-konserwacja-przechowywanie*, red. H. Hryszko, A. Kwaśnik-Gliwińska, M. Stachurska, Warszawa 2013, p. 386–392.
- Taszycka M., Rychlewska M., *Hafciarstwo*, [in:] *Zarys historii włókiennictwa na ziemiach polskich do końca xviii wieku*, red. J. Kamińska, I. Turnau, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966, p. 247–276, 548–562.
- Turnau I., *Historia europejskiego włókiennictwa odzieżowego od xiii do xviii w.*, Wrocław 1987.
- U tronu Królowej Polski. Jasna Góra w dziejach kultury i duchowości polskiej*, exhibition catalogue, Zamek Królewski w Warszawie, 15.12.2006 – 11.03.2007, red. P. Mrozowski, Warszawa 2006.

- Varsavia Sacra. Skarby kościołów Warszawy*, exhibition catalogue, Muzeum Archidiecezji Warszawskiej, red. K. Burek, A. Przekaziński, Warszawa 1996.
- Walicka I. M., *Kościół i klasztor Sakramentek w Warszawie. Pomnik zwycięstwa pod Wiedniem*, Warszawa 1988.
- Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa*, exhibition catalogue, Zamek Królewski na Wawelu, 05.–07.2000, Muzeum Katedralne na Wawelu, 05.–09.2000, t. 2: *Skarby Archidiecezji Krakowskiej*, red. J. A. Nowobilski, Kraków 2000.
- Żarnowiecki L., *Historia i technika haftarstwa kościelnego*, Warszawa 1902.
- Żelewska M., *Ornat z gdańskiego warsztatu brygidek*, Gdańsk 1989.

Abstract

The article presents the state of research and the research problems concerning the early modern Polish embroidery and the role of the monastic workshops in its formation. Embroidery was one of the regular occupation in the female congregations. Nuns embroidered for their churches, as well as they took the orders from outside – from male congregations, the higher clergy and the secular customers. Their importance has increased in the 17th century, and in the 18th century nearly all convents dealt with this craft. The preserved embroideries reflect the general stylish trends prevailing in the handicrafts, but they are characterized by greater conservatism. Their level is very varied, from perfect works to very weak and inept ones. Nuns rarely prepared themselves patterns for embroideries, more often they used the services of craftsmen or they were repeating the proven solutions. They certainly used the embroidery pattern books. An important inspiration for them were also patterns of fabrics. While the floral motifs showed high proficiency, in less common figural presentations we often see much incompetence. Vestments decorated with the elaborate symbolic representations are distinguished among them. At this stage of research it seems that the monastic workshops have had a major impact on the prosperity of embroidery in the Republic of Poland and that along with the guilds they developed a certain style and taste. Preserved objects are waiting for being catalogued and for insightful research that let us connect more of them with definite workshops.

Keywords

embroidery, monastic workshops, vestments

Abstrakt

Rola pracowni klasztornych w kształtowaniu się polskiego hafciarstwa nowożytnego

Artykuł przedstawia stan badań i problemy badawcze dotyczące zagadnienia polskiego hafciarstwa nowożytnego i roli, jaką odegrały w nim pracownie klasztorne. Haftowanie było jednym ze stałych zajęć w zgromadzeniach żeńskich. Siostry haftowały dla swoich kościołów, a także realizowały zamówienia z zewnątrz – dla męskich zakonów i wyższego duchowieństwa oraz dla świeckich zleceniodawców. Ich znaczenie wzrosło w XVII wieku, a w XVIII wieku rzemiosłem tym trudniły się niemal wszystkie zakony. Zachowane hafty odzwierciedlają ogólne tendencje stylowe panujące w rzemiośle, cechuje je jednak większy konserwatyzm. Ich poziom jest bardzo zróżnicowany, od prac perfekcyjnych po słabe i nieudolne. Wzory do haftów siostry rzadko sporządzały same, czasem korzystały z usług mistrzów cechowych, powtarzały także po sobie sprawdzone rozwiązania. Z pewnością korzystały z wzorników hafciarskich. Ważną dla nich inspiracją były ponadto desenie tkanin. O ile w oddaniu motywów roślinno-kwiatowych wykazywały dużą biegłość, to w rzadziej spotykanych przedstawieniach figuralnych mamy często do czynienia z nieporadnością. Wyróżniają się szaty liturgiczne ozdobione rozbudowanymi przedstawieniami symbolicznymi. Na tym etapie badań wydaje się, że warsztaty klasztorne miały duży wpływ na rozkwit hafciarstwa w Rzeczypospolitej i że wraz z warsztatami cechowymi kształtowały pewien styl i gust. Zachowane zabytki czekają na skatalogowanie i wnikliwe badania, które być może pozwolą na połączenie większej ich liczby z konkretnymi warsztatami.

Słowa kluczowe

hafciarstwo, warsztaty klasztorne, szaty liturgiczne

1. A fragment of a cope from liturgical vestments from the foundation of Bishop of Warmia Andrzej Szembek. The monastic embroidery workshop of Catherine Sisters from Braniewo, 1740–1743. St. Jacob the Apostle's co-cathedral basilica in Olsztyn. Phot. Karolina Stanilewicz

2. A fragment of the red antependium. The monastic embroidery workshop of Norbertine Sisters in Żukowo, 1767. The parish church dedicated to the Assumption of BVM in Żukowo. Phot. Karolina Stanilewicz

3. Red chasuble. The monastic embroidery workshop of Norbertine Sisters in Żukowo, 1st q. of the 18th century. The parish church dedicated to the Assumption of BVM in Żukowo.
Phot. Karolina Stanilewicz

4. Red chasuble. Monastic embroidery workshop of Norbertine Sisters in Żukowo, 1772. The parish church dedicated to the Assumption of BVM in Żukowo
(stolen in 1989)

5. A fragment of the white antependium. Monastic embroidery workshop of Norbertine Sisters in Żukowo, 1744. The parish church dedicated to the Assumption of BVM in Żukowo. Phot. Karolina Stanilewicz

6. A fragment of the column of the red chasuble. Monastic embroidery workshop of Norbertine Sisters in Żukowo, ca. 1740. The parish church dedicated to the Assumption of BVM in Żukowo. Phot. Karolina Stanilewicz